

ПОДІЇ

Ілля Давіденко

«ВПРАВНІСТЬ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МИСЛЕННЯ: ФІЛОСОФСЬКИЙ КУРС ДЛЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ І СТАРШОЇ ШКОЛИ»

29 квітня 2023 року відбулася перша зустріч спільноти *Sententiae*, покликаної об'єднати редколегію журналу, спільноту авторів, значну частину активних членів філософської спільноти та представників активних верств суспільства, готових підтримувати розвиток якісної української гуманітаристики.

Важливо, що значну частку присутніх на зустрічі склала молодь – студенти, магістранти й аспіранти. Серед них були як ті, хто порівняно довго працює з журналом і асоційованими із ним проектами (наприклад, представники Студентського товариства усної історії філософії), є авторами публікацій у таких рубриках, як «Рецензії», «Нові видання», «Наукове життя», так і студенти, що ще не брали участі в цій діяльності. Така політика широкого залучення вселяє надію на те, що активна молодь дедалі раніше діставатиме можливість долучитися до осередків фахової комунікації, які, як свідчить і мій власний досвід, надзвичайно сприяють особистому зростанню молодого фахівця. Адже саме це дає змогу вже на початках професійного становлення брати участь у реалізації дійсно значущих проєктів і поволі формувати основи того, що в майбутньому зможе стати – не лише номінально, а й по суті – новим філософським поколінням.

Одним із результатів зустрічі стало об'єднання молодшої частини спільноти в рамках регулярних зустрічей. Ідея цих зустрічей полягала в тому, щоби дати простір для формулювання, презентації і розробки пов'язаних із філософією в Україні практичних ідей і ініціатив. Причому такої розробки, яка тривала б аж до етапу перетворення від початку навіть вельми абстрактних і нечітких ідей та інтуїцій на готові до реалізації проєкти.

Важливу роль у функціонуванні цих зустрічей відіграла нетиповість самого їхнього формату. Адже, по-перше, у них вдалося об'єднати доволі широке коло зацікавлених у філософії і загалом інтелектуальній культурі студентів, магістрів, аспірантів, а також представників інших галузей знання й діяльності. Виникло коло продуктивного і відкритого спілкування. По-друге, усі учасники чітко розуміли призначення зустрічей: презентовані, обговорювані й розроблювані проєкти продукувалися не «в стіл» і не в нікуди, а могли дістати підтримку спільноти *Sententiae* (у різній формі:

© І. Давіденко, 2023

порада, рекомендація, пропозиція місця та можливостей проведення заходів, фінансування). Говорячи про ці зустрічі, важливо відзначити й колосальний внесок у весь цей проєкт Андрія Мельника, без організаційного таланту якого ми подекуди ризикували би втратити конструктивне спрямування, регулярність, а отже й корисність наших обговорень.

Нині можна говорити про успішний запуск уже двох проєктів, які вперше публічно презентувалися, обговорювалися, критикувалися й «виходили на фінішну пряму» своєї реалізації саме на цих зустрічах. Один з них – заснований Миколою Федяєм *Seminarium Historico-Philosophicum*, другий – мій власний проєкт у галузі філософії для юнацтва, якому і присвячено цей допис.

Формуючи ідею курсу, який дістав робочу назву «Вправність і відповідальність мислення: філософський курс для учнів середньої і старшої школи», я спирався насамперед на власний багаторічний досвід викладання гуманітарних дисциплін школярам, а також на ті вади й недопрацювання вітчизняної системи середньої освіти, які помічав і які виправляв, працюючи зі своїми учнями. Попри те, що я кваліфікую цей курс саме як проєкт у галузі філософії для юнацтва, головна його мета лежить за межами філософії в строгому сенсі. Вона полягає в тому, щоб опанувати три практичні навички, на розвиток яких українська система освіти в принципі не орієнтована¹ і яких часто бракує випускникам українських шкіл і вишів. Ідеться про навички аналітичного читання, аргументативного письма, аргументативної публічної дискусії. На додачу до них курс передбачає знайомство й поступове опанування двох принципів, які, на мою думку, є мінімальним «джентельменським набором» будь-якого послідовного й відповідального мислення: 1) прагнення внутрішньої несуперечливості своєї системи переконань; 2) прагнення несупротивності між своїми переконаннями і діями.

Тлом для опанування цих навичок і принципів у межах освітнього курсу є знайомство із філософськими текстами і висловленими в них ідеями, концепціями, аргументами. Отже, філософія тут постає радше ресурсом і матерією для такого опанування.

Таким чином, мета курсу є загальногуманітарною² і, так би мовити, загальноосвітньою – допомоги у формуванні громадянина, який володіє цими навичками, а також опановує й виявляє низку чеснот (частково виражених принципами), пов'язаних із дотриманням послідовності мислення, інтелектуальної чесності, відкритості, публічності думки й полеміки, без яких повноцінну реалізацію цих навичок годі й помислити.

З точки зору методики, курс максимально зорієнтований на активне залучення учня до знайомства із новим матеріалом, до участі в обговоренні й дискусії. Одна з головних цілей на цьому шляху – випрацювати в учня звичку повсякчасно асоціювати і зіставляти обговорюваний предмет із власним життям: досвідом, діями, переконаннями. Адже тільки так, показавши близькість предмета до життя, практичність, можна пробудити власний інтерес учня до нього. Методичною основою курсу є адаптовані для використання в освіті юнацтва практики роботи з філософським текстом, дилемами, літературою та кіно, а також ігрові форми роботи із філософським матеріалом. Окремо

---

¹ Попри численні й повсюдні замовляння контролерів від державної освіти про «компетенції і компетентності».

² Як насправді і є завжди, коли йдеться про будь-яку форму публічної філософії.

слід відзначити й одну з головних методик, на яку спирається цей курс, а саме – використання шкільного формату дебатів, який на практиці виявився однією з найцікавіших для учнів і найкорисніших з точки зору цілей курсу активностей.

У доборі конкретних методик роботи із матеріалом я спирався почасти на власний викладацький досвід, а почасти на декілька адаптованих до специфіки курсу напрацьованих, здобутих у низці проєктів, присвячених філософії для дітей зокрема й викладанню філософії загалом. Згадаю тут лишень ті проєкти, матеріали яких виявилися особливо корисними: британські проєкти Thinking Space (<https://www.thinkingspace.org.uk>), The Philosophy Man (<https://www.thephilosophyman.com/>) і масштабну книжкову серію *Methoden im Philosophie- und Ethikunterricht*, яка з 2019 року виходить друком у видавництві *Meiner* і має вже 6 опублікованих томів, кожен з яких присвячений низці методик використання того чи того ресурсу у викладанні філософії, у т.ч. – нефаховій аудиторії. Окремо хочу відзначити ГО «Нове бачення», яка з 2010 року зробила надзвичайно багато для популяризації, розвитку й підтримки практики шкільних дебатів і ідеї навчання демократії через дебати в Україні, створивши, серед іншого, чимало якісних методичних матеріалів для залучення учнів до дебатів та ефективну інфраструктуру для практикування шкільних дебатів. Пройти їхню підготовку в шкільні роки мені пощастило особисто.

У жовтні 2023 року мій курс було вперше реалізовано в експериментальному форматі як інтенсив для учнів 7–9 класів школи TGI Academy, м. Ірпінь. Зокрема, про успішність курсу свідчать анонімно зібрані школою відгуки учнів. Окрім того, досвід першої практичної реалізації дозволив зробити декілька важливих уточнень і корекцій вихідного задуму й набору методик курсу. Зрештою, про успішність реалізації, а також про те, що такі ініціативи є затребуваними в шкільних середовищах, де дійсно важить якісна гуманітарна освіта учнів, свідчить те, що за результатами експериментального курсу я вже маю домовленості щодо його продовження. Принагідно дякую засновниці школи Валентині Швед за згоду на цей експеримент і правдиве бажання вибудовувати справді якісну й комплексну українську освіту.

Насамкінець, дякую спільноті *Sententiae* за створення тих умов, що уможливили роботу над цим проєктом. Також дякую Андрієві Мельнику за поради під час розробки курсу, а також усебічне сприяння його презентації і реалізації. Зрештою, дякую всім колегам, які брали участь в обговоренні цього проєкту і висловлювали власні ідеї, зауваги і критику. Це допомогло чіткіше визначити мету і спрямованість проєкту.

Сподіваюся, філософія для дітей – одна з найпотужніших царин публічної філософії на Заході – здобудеться на якісний розвиток в Україні. І цей розвиток колись дійде до створення мережі ініціатив і організацій, раніше здебільшого неpubлічних, відособлених і залежних від конкретних осіб. Саме це стало би міцною передумовою сталого існування, розвитку й, можливо, деякої інституціалізації цієї сфери, що уможливить систематичну трансляцію досвіду. Адже без останньої годі й уявити серйозне масштабування ініціатив у цьому напрямку.

Одержано / Received 30.10.2023

Illia Davidenko

“Dexterity and responsibility of thinking: a philosophical course for middle and high school students”

Report on the implementation of the philosophy for children project “Dexterity and responsibility of thinking: a philosophical course for middle and high school students”, supported by the *Sententiae* community.

Ілля Давіденко

«Вправність і відповідальність мислення: філософський курс для учнів середньої і старшої школи»

Звіт про реалізацію проекту філософії для дітей «Вправність і відповідальність мислення: філософський курс для учнів середньої і старшої школи», здійсненого за підтримки спільноти *Sententiae*.

Illia Davidenko, postgraduate student at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Ілля Давіденко, аспірант, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка.

e-mail: illia.davidenko@gmail.com
